

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 10, 2021 | 28.10.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.10.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.10.2)

УДК 338.48-6:502/504

М. М. Король,
д. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Ужгородський національний університет
ORCID ID: 0000-0003-4031-0858
А. І. Кадар,
Магістр, Ужгородський національний університет
ORCID ID: 0000-0001-9153-4988

АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

М. Korol
Doctor of Economic Sciences, Associate Professor ,
Associate Professor of the Department of International Economic Relations,
Uzhhorod National University
A. Kadar
Master's student, Uzhhorod National University

ANALYSIS OF EUROPEAN EXPERIENCE WITH RURAL TOURISM

У статті досліджено європейський досвід організації зеленого туризму. Зокрема, проаналізовано сучасний стан туристичної галузі в цілому, частку робочих місць у сільськогосподарському секторі в країнах Європейського Союзу, передумови його розвитку та динаміку попиту на зелений туризм в ЄС. Виділено основні переваги, які приносять туристичні подорожжя в сільську місцевість, а саме: покращення інфраструктури та розвиток сільських територій, збільшення доходів місцевого населення, обмін культурними цінностями, відпочинок на природі та інші. Окрім того, виокремлено критерій щільності населення в країнах, а також популярність зеленого туризму в країнах Європи на основі підрахунку кількості поїздок з ночівлею. Висвітлено досвід кількох європейських країн у сфері сільського туризму. Зроблено висновки щодо європейського досвіду організації зеленого туризму.

Ecological tourism is about responsible travel in natural areas, which ensures the preservation of the natural environment, supports the well-being of the local population, and also contributes to the education of tourists. First who introduced green tourism as part of international tourism are France and Switzerland, where in the 18th century the first guest chalets appeared in the Alps to serve the expeditions of British tourists, lovers of outdoor recreation. Rural tourism today become more and more popular, a lot of people prefer this kind of tourism to any other. It can be attributed to an unconventional form of tourism, which has become an example of the growing environmental awareness of the population. Eco-tourism contributes to the development of rural areas, infrastructure and increase the income of the rural population, the exchange of cultural values and the rapprochement of man with nature. The main purpose of rural tourism is the need of

townspeople to relax alone with nature, try fresh vegetables and fruit and also take a direct part in agricultural work. Modern scientific research shows that the accelerated development of rural green tourism can play the role of a catalyst for the restructuring of the regional economy, ensure demographic stability and solve the socio-economic problems of the regions. Each country of the European Union has its own personal and unique experience in organizing ecological tourism. However, a common feature for most countries is that rural tourism actively subsidized by states, in particular, because it can become the main lever for the rise of rural areas. The article examines the European experience of organizing rural tourism. In particular, are analyzed the current state of the tourism industry, the share of jobs in the agricultural sector in the European Union countries, the dynamics of demand for ecotourism in the EU. Also we are told about popularity of rural tourism among EU citizen and why they choose this kind of tourism. In addition, are highlighted the criterion of population density in countries and experience in the field of rural tourism of several European countries.

Ключові слова: туристична індустрія; туризм; зелений/сільський/ екологічний туризм; сільськогосподарський сектор; екотуристичні послуги; агрооселя.

Keywords: tourist industry; tourism; green / rural / ecological tourism; agricultural sector; ecotourism services; agro-settlements.

Вступ та постановка проблеми. Зелений туризм – не дуже зрозуміле поняття в українських реаліях, але для країн Європейського регіону це вже буденність та стиль життя. Його можна віднести до нетрадиційної форми туризму, яка стала прикладом зростання екологічної підкованості населення. Поряд з цим, він активізує зміни в соціально-економічному житті сільського населення, а саме: зростання зайнятості на селі, розвиток сільської інфраструктури, отримання стабільних та вагомих прибутків селян, зміцнювання бюджету сільських поселень. Саме тому дане питання є доволі актуальним і потребує подальшого, більш детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даним питання займалися такі дослідники, як: О.М. Березін, Ю.В. Гончаров, О.Г. Зима, А.В. Кулік, М.А. Латинін, А.Т. Матвієнко, І.В. Мішина, С.І. Мосіюк, О.О. Файрон, С.А. Воробчук, А.В. Харін, Д.М. Еров, В.М. Ніколашин, В.В. Гловацька, М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько, Б.Л. Фіногеев.

Мета статті полягає в аналізі особливостей розвитку зеленого туризму та виокремленні основних форм його організації в Європейському Союзі.

Результати дослідження. Туризм у ХХІ ст. є соціальним і політичним явищем, що значно впливає на світовий устрій та економіку багатьох країн і цілих регіонів. Вагомість туризму для світової економіки стала чітко зрозумілою під час пандемії корона вірусу у 2020 році і триває до тепер. За даними зі звіту Всесвітньої ради з туризму та подорожей у 2019 році внесок туризму у світову економіку становив 10,4% або \$9,2 трлн. У 2020 році сектор втратив майже \$4,5 трлн, а його внесок у світовий ВВП скоротився на 49%. При цьому загальне уповільнення світової економіки склало 3,7%. До пандемії на міжнародний туризм припадало кожне четверте нове робоче місце в світі і 10,6% усіх робочих місць, а це близько 334 млн працівників, а у 2020 році в сфері туризму було скорочено майже 62 млн або 18,5% робочих місць, а число зайнятих в індустрії складає 272 млн [10].

З рисунку 1 видно наскільки сильно пандемія вплинула на внесок туристичної галузі у ВВП Європейського Союзу. Він впав, навіть, не на рівень 2012 року. Це колосальний крок назад і невідомо коли туристична індустрія досягне рівня, хоча б, 2012 року. А в порівнянні з 2019 роком внесок у ВВП низився на 1 136 млрд дол. США, а це майже на 50% (рис. 1).

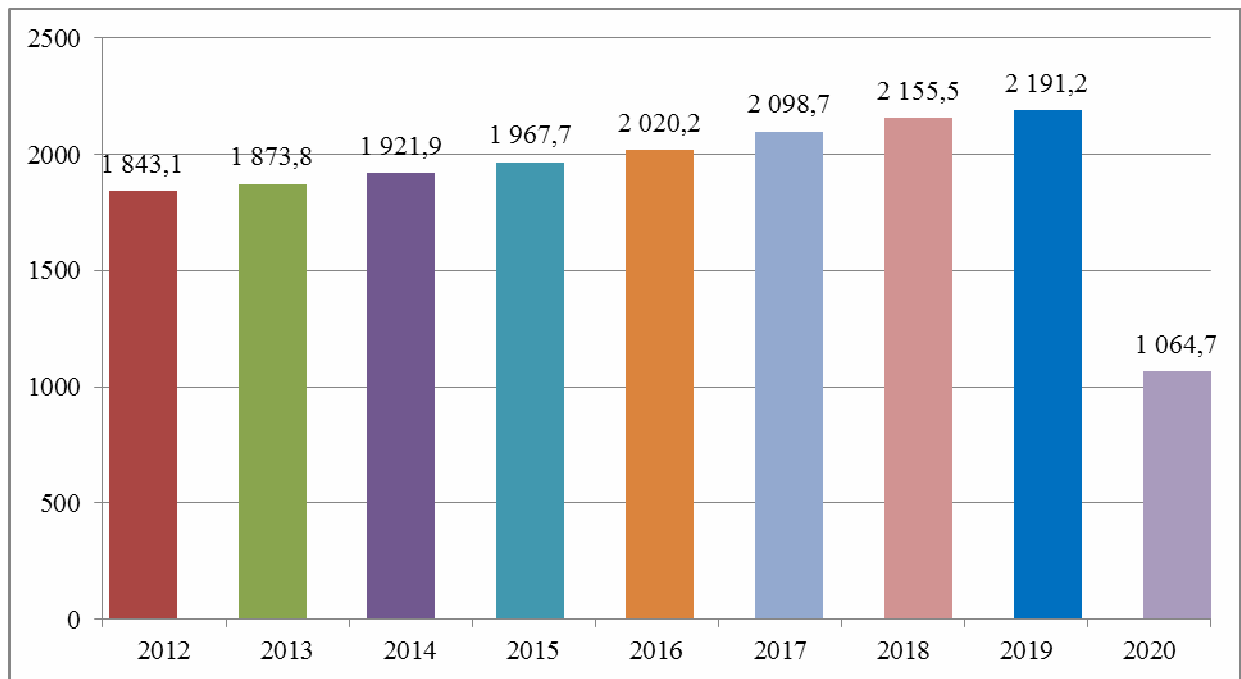

Рис. 1. Загальний внесок туристичної галузі у ВВП Європи, 2012 - 2020 рр., млрд дол. США
Джерело: розроблено автором на основі [3]

Зелений туризм ще називають сільський або екологічний, а в Європі ще поширеною є назва «повільний». Зелений туризм зорієнтований на розвиток сільської місцевості, допомогу його населенню, та не менш важливим фактором, є зближення людини з природою, пізнання навколишнього світу, ознайомлення з проблемами сільської місцевості, перейняття нових культурних цінностей.

Кожна країна має своє власне трактування поняття зеленого туризму, але варто звернути увагу на визначення Міжнародного товариства екотуризму, адже воно окреслює всі його аспекти: «Екологічний туризм полягає у відповідальних подорожах до природних зон, що забезпечує збереження природного середовища, підтримує добробуту місцевого населення, а також сприяє освіті туристів» [5].

Що ж стало передумовою такого активного розвитку сільського туризму? Існує декілька причин такого активного зростання. Перша за все криза в сільськогосподарському секторі стала однією з основних. Фермерство поступово стало замінюватися агробізнесом, а механізація і модернізація змінюють картину сільської дійсності. У багатьох сільських регіонах Європи сільське господарство перестало бути найважливішою формою використання землі і найважливішою формою діяльністю сільської громади (рис. 2).

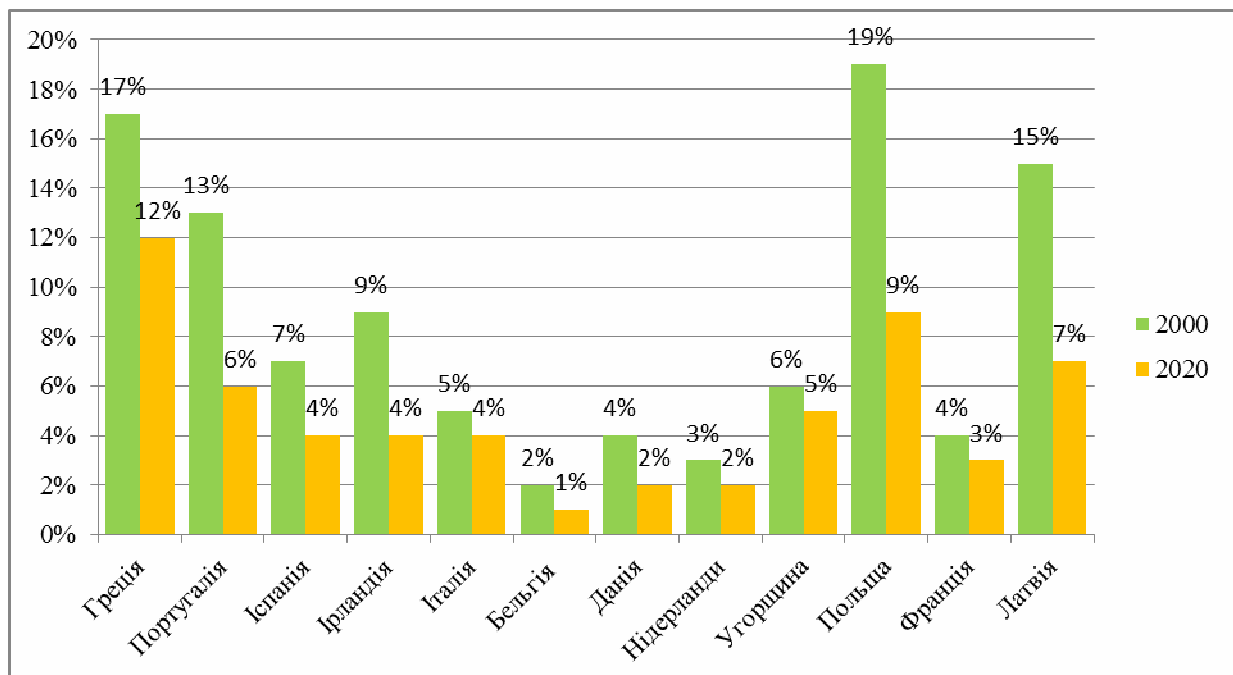

Рис. 2. Частка робочих місць у сільськогосподарському секторі в країнах ЄС, 2000 - 2020 рр., %
Джерело: розроблено автором на основі [8]

Аналізуючи рисунок 2, який показує кількість зайнятих в сільському господарстві, можна побачити доволі негативну динаміку за останні 20 років. Більшість Європейських країн на початку XXI століття мали невисоку частку зайнятих в сільському господарстві, але і в них помітно негативну динаміку. У Греції частка зайнятих в сільськогосподарському секторі зменшилася на 5%, Португалії на 7%, Ірландії на 5%, щодо провідних країн ЄС, як Італія, Франція, Іспанія, можна спостерігати і без того низький рівень зайнятості, який впав на 1-2%. Значнішим є розрив у країнах, які є відносно новими членами ЄС, такі як Польща, де розрив склав 10%, а в Латвії 8%.

Беручи до уваги вище подану таблицю, можна зробити висновок, що у зв'язку з падінням рівня зайнятості сільському господарстві, державам потрібно було вживати необхідних заходів для стимуляції розвитку даного сектору, покращенню інфраструктури та збільшенню доходів жителів сільських місцевостей. Зелений туризм виявився хорошою альтернативою і посприяв розвитку сільських районів.

Типово сільські райони мають низьку щільність населення тобто наявність великої кількості малих поселень, які по різному класифікуються в кожній країні. Найбільш вдалу класифікацію дає Програма розвитку сільських територій Організації економічної співпраці та розвитку, яка ставить в основу критерій щільності населення на 150 осіб на км² (табл. 1).

Таблиця 1.
Критерії визначення сільських поселень у країнах Організації економічної кооперації та розвитку зеленого туризму

Держава	Критерій виділення
Австрія	Населені пункти з чисельністю до 5 000 осіб
Австралія	Дисперсно розселені групи населення чисельністю нижче 1 000 осіб
Великобританія	Немає чіткого визначення, проте Комісія з розвитку сільських територій, визначає, що це території з сільським укладом господарства і населенням до 10 000 мешканців
Данія, Норвегія	Поселення чисельністю до 200 мешканців
Канада	Населені пункти де мешкає до 1000 осіб
Португалія, Швейцарія	Населені пункти з чисельністю населення до 10 000 осіб
Франція	Населені пункти з чисельністю населення до 2 000 осіб, що мешкають у суміжних будинках, або на відстані не більше 200 метрів один від одного

Джерело: [7]

З вище поданої таблиці можна зробити висновок, що найбільше сільських жителів та найбільша кількість території із сільським укладом знаходиться в таких країнах, як Великобританія, Португалія та Швейцарія, де чисельність жителів сільської місцевості може досягати 10 000 осіб. А найменші сільські поселення спостерігаються в Данії та Норвегії, де селом вважається населений пункт до 200 осіб. Незважаючи на всі ці показники, сільська місцевість це малий населений пункт з низькою щільністю населення.

Швидка урбанізація дев'ятнадцятого та двадцятого століть породила нові суспільні структури, відмінні від "традиційних" суспільств на селі. Збереження старого способу життя та мислення є важливим для збереження сільського «характеру» і саме він у поєднанні з мальовничими цінностями та можливостями відпочинку у сільській місцевості приваблює туристів із міських районів.

Першість у запровадженні зеленого туризму як частини міжнародного туризму належить Франції та Швейцарії, де ще у XVIII ст. в Альпах з'являються перші гостьові будиночки-шале для обслуговування експедицій британських туристів-природолюбів. І як не дивно лідером у попиті і пропозиції сільського туризму довгий час вважалась Франція, де ще в 1951 р. була створена організація, яка пропонувала притулок у селах під час канікул. Кілька років пізніше була заснована Національна федерація розвитку сільського туризму [4]. Поступово такі організації зареєструвалися і в інших західноєвропейських країнах. Сьогодні в країнах Західної і Середньої Європи можна спостерігати значку конкуренцію в сфері зеленого туризму, де частина країн вирвалися вперед, а інші трохи здали позиції (рис. 3).

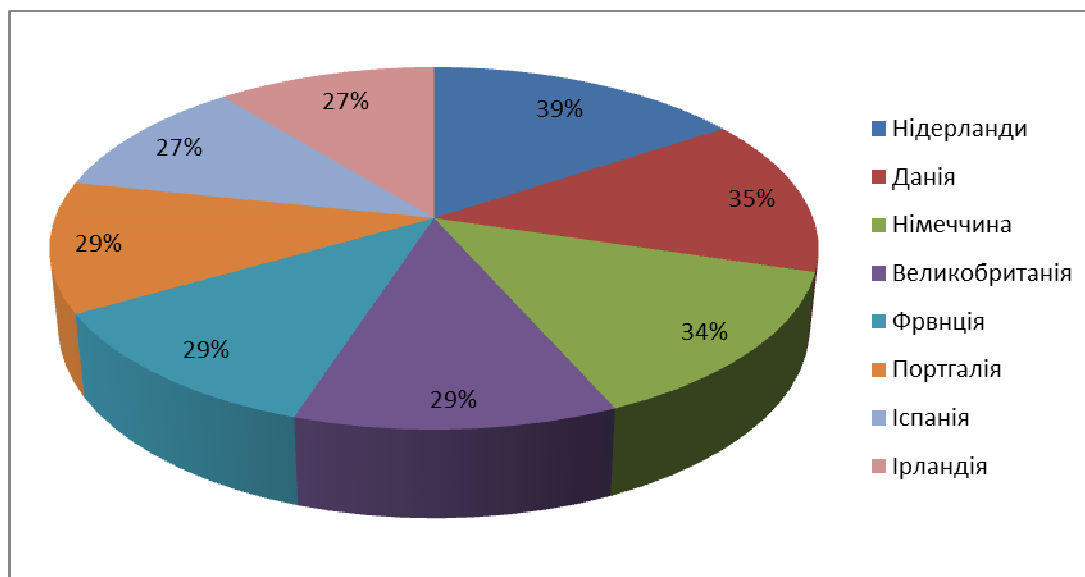

Рис. 3. Динаміка попиту на зелений туризм у країнах ЄС

Джерело: розроблено автором на основі [9]

З рисунку 3, видно, що першість в популярності сільського туризму перейшла від Франції до Нідерландів, де кількість сільських туристів складає 39%, в Данії – 35%, Німеччині – 34%, Великобританії, Франції та Португалії – 29%, Іспанії та Ірландії – 27%. Більшість країн визначають сільський туризм головним напрямом охорони та відтворення національних сільських ландшафтів, саме тому цей вид туризму заохочується на національному рівні та розглядається як складова Програми комплексного соціально-економічного розвитку села. Він може стати основним важелем для підйому сільських місцевостей. Європейський банк реконструкції та розвитку зроби низку підрахунків, які вказують на те, що облаштування в місті вихідця з сільської місцевості в 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя і роботи в селі, а також, те що дохід від одного ліжко-місця еквівалентний річному доходу фермера від однієї корови [2]. Особливо це стало помітно під час пандемії, коли уряди країн всіляко стараються підтримати малий та середній бізнес, а також сільське господарство та туристичну галузь. Це проявилось у створенні спеціальних фондів підтримки, додаткових капіталовкладень у галузі, податкових канікул та гарантованих кредитів.

У Європі поширена практика аналізу туристичного сектору, використовуючи показник розподілу ночей, які туристи провели у місцях розміщення. Щорічно Євростат подає аналітичні дані базуючись на кількості проведені ночей у місці перебування за ступенем урбанізації. За останні декілька років цей показник був доволі збалансованим, оскільки приблизно третина загальної кількості припадає на кожну з категорій: 33,7 % у містах, 33,4 % у містах та передмістях та 32,9 % у сільській місцевості. Опираючись на ці дані можна зробити висновок, що в основному це були сільські туристи [6].

Зелений туризм активно розвивається у Польщі, Чехії, Фінляндії, Швейцарії, Бельгії, Швеції та інших країнах. За оцінками експертів, із зеленим туризмом пов'язані від 0,5 до 0,9 млн. робочих місць, до послуг туристів в Європі може бути надано більше 2 млн. місць розташування в сільських садибах [1]. Згідно з таблицею 2 поданою нижче, яка бере за основу кількість ночей проведених туристами в місці перебування, Німеччина, Франція, Нідерланди, Бельгія, Польща і Чехія, мають найбільший відсоток поїздок, де відпочинок на природі є основним мотивом. Як це не дивно серед цих країн знаходяться два доволі молоді члени ЄС, Польща та Чехія, які вдало перейняли досвід зеленого туризму та імплементували його в свою економіку для підтримки й розвитку сільської місцевості. Ці шість країн вважаються найбільш актуальними ринкам екотуристичних послуг в Європі (табл. 2).

Таблиця 2.

Найпопулярніші ринки екотуристичних послуг в Європейському Союзі

Країна	Загальна кількість поїздок з ночівлею в 2019 р., млн	Відсоток туристів у яких природа та зелений туризм, були основною ціллю поїздки	Кількість поїздок з ночівлею, де природа та зелений туризм, млн
Німеччина	99,5	15%	14,9
Франція	26,6	14%	3,7
Нідерланди	22,0	25%	5,5
Бельгія	14,2	19%	2,7
Польща	13,5	19%	2,6
Чехія	7,3	26%	1,9

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Аналізуючи дані з вище зазначеної таблиці, бачимо, що лідируюче місце у відсотковому співвідношенні за кількістю зелених туристів займають Нідерланди, проте у зв'язку з тим, що кількість поїздок з ночівлею у Німеччині в 4,5 рази більша ніж в Нідерландах, вона посідає перше місце за показником поїздок з ночівлею, які складають 14,9 млн від загальної кількості.

На сучасному етапі усі національні організації сільського туризму та агротуризму країн Європи у кінці 1990-х рр. об'єдналися в Європейську федерацію фермерського та сільського туризму (European Federation for Farm and Village Tourism), скорочена назва федерації - "EuroGites". Основні цілі цієї організації: популяризувати відпочинок в сільські місцевості, запроваджувати принципи, сприяти розвитку зеленого туризму та впроваджувати цільове інвестування проектів розвитку сільського туризму. Кожна з європейських країн має свої особливості організації зеленого туризму. В Італії зелений туризм це – приготування традиційно моцарели, макаронних виробів, сироваріння, а також процес виноградарства, догляд за виноградною лозою, вирощування виноградних равликів та курортний туризм. В Австрії зелений туризм включає заняття із збору трав, приготування молочних продуктів, активний гірський та ековідпочинок. У Фінляндії під зеленим туризмом розуміється відпочинок на берегах заповідних озер та річок. В Іспанії зелений туризм особливо розвинений на Канарських і Балеарських островах тобто рекреаційний туризм, але поряд з ним популярними є гастрономічні подорожі та догляд за тваринами. Цікавим є той факт, що в Угорщині національною спеціалізацією є кінний туризм, в Румунії етнографічний та екологічний туризм, а от в Польщі зелений туризм не пов'язаний з традиціями країни.

Організація сільського туризму яскраво відображає наскільки різняться культурні цінності та звичаї. До прикладу, у Франції організацію рекреаційного сервісу в сільській місцевості регламентує Національна організація будинків відпочинку і зеленого туризму (Maison des Gites de France et du Tourisme Vert). Основна її мета це пропонувати туристам агрооселі на будь-який смак і вид відпочинку, які є сертифіковані за високими національними стандартами сервісу та. Варто зауважити сільський туризм наділений особливим національним шармом і багатими гастрономічними традиціями, щодо будиночків, то вони виглядають набагато комфортніше ніж у Північній Європі, а кожен регіон володіє незвичайним шармом притаманним тільки йому.

Серйозну конкуренцію Франції у зеленому туризмі складає Іспанія. «Turismo rural» в Іспанії нині набуває значного розвитку, у тому числі і через пандемію, адже у 2019 році наповненість агроосель була 45%, а вже в серпні 2020 року вона складала 65% [11]. Серед сільських туристів були не тільки іспанці, але й іноземні громадяни (рис. 4).

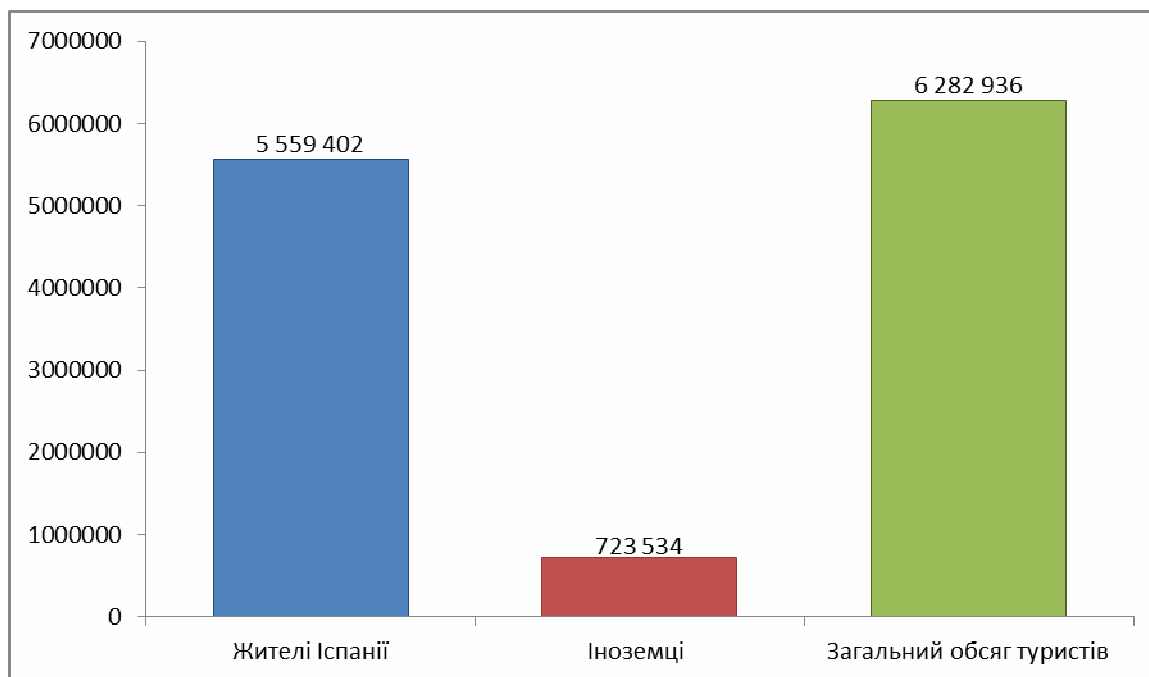

Рис. 4. Кількість туристів сільської місцевості Іспанії станом на 2020 рік, залежно від їх національності
Джерело: [3]

У 2020 році туристична галузь сильно постраждала від пандемії COVID-19, проте того ж року кількість сільських туристів, які мешкали в агрооселі або сільському готелі та є резидентами Іспанії, складало понад 5,5 млн осіб, що є набагато вище, ніж кількість мандрівників з-за кордону. Всього на всій території Іспанії було зареєстровано близько 6,2 млн екотуристів.

Вартим вивчення є досвід Угорщини, де зелений туризм розвивається швидкими темпами. Законодавством країни зелений туризм віднесено до сфери ведення особистого селянського господарства і не містить спеціального визначення сільського (зеленого, аграрного) туризму. Тут також вживається термін

«сільська хутірська гостинність» саме тому, що ця діяльність вважається різновидом робіт і послуг, що надаються сільськими господарями на базі своїх садиб [11].

Австрійська форма ведення сільського туризму безпосередньо пов'язана з тваринництвом, її «родзинкою» є вигін худоби на альпійські луки, збір альпійських трав, виготовлення молокопродуктів, збір лісових ягід тощо.

Висновки. У сучасних реаліях зелений туризм починає набирати все більших обертів. Звичайно, пройде ще багато часу поки він досягне, хоча б, половини туристичних потоків, що належать традиційному туризму. Але з подій останніх двох років ми бачимо, що цей напрямок є доволі перспективним і заслуговує на увагу, адже поєднує в собі розвиток сільської місцевості, збільшення прибутків місцевого населення, покращення інфраструктури та залучення міських жителів до історії, та культурних цінностей на селі.

Список використаних джерел.

1. Ганін В.В. Зелений туризм у Криму як елемент громадської дипломатії. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2011. № 163. Ч. 1. С. 247-251
2. Король М.М., Атаманчук В.В. Аналіз європейського досвіду організації зеленого туризму. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 6. Ч. 2. С. 30-33.
3. База статистичної інформації Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/1221034/ecotourism-market-size-global/> (дата звернення: 23.09.2021)
4. Європейський досвід організації сільського зеленого туризму. URL: <http://tourlib.net> (дата звернення: 24.09.2021)
5. Інформаційно-дослідницький центр при Верховній раді України. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XH7C.pdf (дата звернення: 24.09.2021)
6. Офіційний сайт Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tour_occ_nin2/default/table?lang=en (дата звернення: 25.09.2021)
7. Офіційний сайт ОЕСР. URL: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/2755218.pdf> (дата звернення: 24.09.2021)
8. Офіційний сайт Світового Банку. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?end=2000&start=1991&view=chart> (дата звернення: 23.09.2021)
9. Г.Л. Георгиев, Р.Х. Мадгурова. Предпосылки развития малого и среднего бизнеса в сфере зеленого туризма в контексте устойчивости. № 2010. Вип. 3. С. 136–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eco00_2010_3_18 (дата звернення: 25.09.2021)
10. World travel and tourism council. Economic Impact Reports. URL: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> (дата звернення: 24.09.2021)
11. Rural Development and Rural Tourism: The Impact of Infrastructure Investments. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/75227> (дата звернення: 23.09.2021)

References.

1. Ganin, V.V. (2011), “Green tourism in Crimea as an element of public diplomacy”, *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, vol. 163, pp 247-251.
2. Korol, M.M. and Atamanchuk, V.V. (2016), “Analysis of European experience in organizing green tourism”, *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 6, pp. 30-33.
3. Statista (2021), available at: <https://www.statista.com/statistics/1221034/ecotourism-market-size-global/> (accessed 23 September 2021).
4. Touristic library (2021), “European experience in organizing rural green tourism”, available at: <http://tourlib.net> (accessed 24 September 2021).
5. Information and Research Center at the Verkhovna Rada of Ukraine (2021), “Stimulating the development of ecological / green tourism: available tools and practices, impact on the socio-economic development of the country”, available at: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00XH7C.pdf (accessed 24 September 2021)
6. Eurostat (2021), “Tourism statistics at regional level” available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tour_occ_nin2/default/tab (accessed 25 September 2021).
7. OECD (1994), “Tourism strategies and rural development”, available at: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/2755218.pdf> (accessed 24 September 2021).
8. World Bank (2021), “Employment in agriculture”, available at: <https://data.worldbank.org/indicator/EN.AGR.EMPL.ZS?end=2000&start=1991&view=chart> (accessed 23 September 2021).
9. Georgiev, G.L. and Madgurova, R.Kh. (2010), “Preconditions for the development of small and medium-sized businesses in the field of green tourism in the context of sustainability”, vol. 3, pp. 136–154, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eco00_2010_3_18 (accessed 25 September 2021).
10. World travel and tourism council (2021), “Economic Impact Reports”, available at: <https://wttc.org/Research/Economic-Impact> (accessed 25 September 2021).
11. Rural Development and Rural Tourism (2021), “The Impact of Infrastructure Investments”, available at: <https://www.intechopen.com/chapters/75227> (accessed 23 September 2021).